

Педагогічні науки

УДК7 96.51

Мулик Катерина Віталіївна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Харківської державної академії фізичної культури

Мулик Екатерина Витальевна

кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент
Харьковской государственной академии физической культуры

Kateryna Mulyk

PhD, associate professor of
Kharkiv State Academy of Physical Culture

**БЕЗПЕЧНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ТУРИСТСЬКИХ ПОХОДІВ, ЯК
ОДНА ІЗ ГОЛОВНИХ ВИМОГ ТУРИСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ШКОЛЯРІВ ТА СТУДЕНТІВ**

**БЕЗОПАСНОСТЬ ПРОВЕДЕНИЯ ТУРИСТСКИХ ПОХОДОВ, КАК
ОДНО ИЗ ГЛАВНЫХ ТРЕБОВАНИЙ ТУРИСТСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ И СТУДЕНТОВ**

**SAFETY OF HIKING TRAILS, AS ONE OF THE MAIN DEMANDS OF
TOURIST ACTIVITY OF PUPILS AND STUDENTS**

Анотація: Досліджені теоретичні питання безпечності проведення туристських походів, як одного із головних вимог туристської діяльності школярів та студентів.

Ключові слова: безпека, туризм, школярі та студенти.

Аннотация: Исследованы теоретические вопросы безопасности проведения туристских походов, как одного из главных требований туристской деятельности школьников и студентов.

Ключевые слова: безопасность, туризм, школьники и студенты.

Summary: The theoretical issues of security of hiking trails, as one of the main demands of tourist activity of pupils and students.

Key words: security, tourism, pupils and students.

У туристській діяльності дуже важливим є безпечність проходження маршрутів, яка залежить від засвоєння спеціальних знань керівником і учасниками походу.

Успіх туристського походу залежить від безлічі самих різних причин і багато з них добре відомі. Перш за все, це цікавий, правильно побудований маршрут, що відповідає підготовленості і досвіду групи. Також важливо продумане оснащення групи всім необхідним – спорядженням, продуктами харчування, медикаментами, а також суворе дотримання правил безпеки на маршруті.

Однак при самому вдалому збігу обставин та при ретельній підготовці похід може не доставити туристам радості, якщо між учасниками складуться «нездорові» відносини. Конфлікти в групі можуть не тільки зіпсувати враження від подорожі, а й призвести до серйозних наслідків. Отже, серед найважливіших факторів успіху походу повинен бути названий і психологічний клімат в туристській групі. Керівнику туристської групи постійно доводиться вирішувати багато найрізноманітніших завдань. Результат в спортивному туризмі, як в будь-якому колективному виді спорту, може бути досягнутий лише при спільних організованих зусиллях, а роз'єднання групи – одна з головних передумов і майже обов'язкова умова більшості надзвичайних подій та нещасних випадків [3, 6].

Для досягнення мети, як і для безаварійності, необхідно, насамперед, домогтися такої поведінки всієї групи і кожного її члена, яка забезпечує її існування і функціонування в якості єдиного цілого, а при тимчасовому розподілі гарантує надійне возз'єднання. Іншими словами, завдання

підтримки єдності дій групи слід вважати головною стратегією, якій повинні бути підпорядковані всі вчинки, всі рішення керівника.

Важлива умова єдності дій – згуртованість групи, що визначається, формуванням загальної цілі, єдиної для всіх членів команди цінності і норми, які знаходяться в тісній взаємодії.

За короткий термін подорожі керівник часто не має можливості досить глибоко пізнати кожного члена групи. Це аж ніяк не означає, що заняття туризмом не мають виховного значення. Але вплив туризму на людину здійснюється через всю діяльність, а не шляхом прямого довільного впливу однієї людини на іншу.

Отже, у керівника залишається тільки один надійний шлях домогтися згуртованості - через взаємовідношення в групі.

Не будучи підпорядковані єдиній громадській меті, особисті цілі й інтереси членів туристської групи виявляються головним регулятором поведінки людей. У цих випадках, поки не виникає зіткнення і протиріччя, все йде благополучно. Прагнення і зусилля учасників збігаються, складаються разом. Не рідкість тут і підтримка сильними слабких, взаємодопомога, прояв чуйності й уваги один до одного. Але об'єднання це випадкове, нетривале, немає в ньому єдиної сполучної ланки. У подібній ситуації ніщо не змусить людину поступитися власними інтересами, вони почнуть розходитися і тим більше стикатися з інтересами інших членів групи.

Інша особливість туристської групи – короткочасність її існування. Незнайомі раніше або, що недостатньо знають один одного люди об'єднуються на строк подорожі, після чого вони знову не залежать одне від одного. Ця обставина визначає низький рівень взаємної значимості учасників походу і невисоку референтність туристської групи для багатьох її членів.

Є й інші відмінності масової туристської групи від колективу в строгому сенсі цього слова. Важливо, однак, підкреслити, що все сказане не означає, що до туристській групі не слід ставитися як до колективу. Навпаки, наведені особливості туристської групи змушують не чекати, що єдність складеться сама по собі, а з першого моменту оформлення групи постійно дбати про затвердження духу колективізму у взаєминах [2, 5].

Значення ролі керівника і правильного підбору учасників спортивного походу, безсумнівно, має важливе значення. Неприпустимо, щоб керівниками шкільних та студентських туристських груп були туристи, що не мають достатнього досвіду в керівництві. Навіть досвідчені туристи не завжди можуть бути керівниками унаслідок слабких організаторських здібностей.

Авторитет керівника є основою успішного управління групою. Він складається з міцного знання маршруту, правильного використання технічних навичок і прийомів, вміння правильно оцінювати складну обстановку, приймати необхідне рішення, вживати заходів щодо забезпечення безпеки протягом всього підготовчого періоду і під час походу, відчуття відповідальності не тільки за свої дії, але і за дії і вчинки учасників групи.

Керівнику необхідно бути зібраним, принциповим, врівноваженим, чесним і доброзичливим. Він повинен мати почуття власної гідності, мати власну думку, особистим прикладом виховувати у туристів високу свідомість, відповідальність і вимогливості до себе і своїм товаришам. Управління групою зобов'язує взяти на себе додаткові турботи з проведення навчально-тренувальних занять по фізичній і технічній підготовці, відповідати за безпеку учасників, більше приділяти уваги організаційним питанням, розробці маршруту, забезпечувати учасників усією необхідною інформацією по майбутнього походу.

У період підготовки до походу навантаження на керівника більше, ніж на учасників. Тому необхідно залучати до організаційної роботи, проявляючи при цьому вимогливість і довіру. Сумісне зусилля згуртовують колектив, створюють доброзичливий клімат у групі, спонукають туристів активніше брати участь у підготовці до походу.

Керівнику не рекомендується виконувати завдання за учасників, інакше ця допомога надалі переросте в утриманство, а в складній обстановці спричинить за собою і більш неприємні результати на маршруті. Дріб'язкова опіка не дозволяє учасникам повністю проявити себе, стримує їх творчу думку, і тим самим позбавляє їх самостійного виконання завдання. Однак контроль їх виконання має здійснюватися постійно. При цьому необхідно пам'ятати, що від рівня підготовки залежить доля всього походу, а в окремих випадках і безпека учасників.

Досвід управління туристською групою, як в період підготовки, так і безпосередньо на маршруті накопичується поступово від походу до походу. Спочатку в керівництві одноденним, потім багатоденними походами і згодом спортивними, складними подорожами. Досвідчений, умілий керівник не проявить молодечтва на маршруті, чи не буде нехтувати правилами безпеки, не поставить групу в скрутне становище. Він менше схильний вчиненню грубих технічних і тактичних помилок, а, отже, не допустить порушення «Правил організації та проведення спортивних походів і подорожей» [1, 3].

У діях керівника не повинні проявлятися такі риси, як одноосібне ухвалення рішень і придушення ініціативи учасників. Він зобов'язаний рахуватися з пропозиціями і думкою кожного учасника. Якщо в чомусь не згоден з ними, то пояснити, в чому їх помилка. Однак, беручи колективне рішення, керівник повинен пам'ятати, що відповідальність за всі неправильні дії і, в першу чергу, за безпеку учасників цілком лежить на ньому, і не йти на поводу у групи або окремих лідерів. Тому перш ніж

прийняти остаточне рішення, він повинен переконатися в його правильності.

Певна складність в управлінні групою представляється на зборах і семінарах різного масштабу. З'їжджаються туристи, про фізичну підготовку, технічних і психологічних якостях яких інструкторам не відомо. Час для заняття на семінарі, знайомства і підготовки до походу незначне. За ці дні, як правило, особливості туристів не розкриваються. Їх характери виявляються на маршруті, особливо, коли виникають важкі ситуації. Комісіям за видами туризму рекомендується направляти на семінари перевірених і знаючих туристів з відповідною підготовкою та нести за них повну відповідальність.

Керівнику не слід виділяти когось із учасників, створюючи тим самим нерівноправність серед членів групи, що призводить до конфліктної ситуації. Важливо пам'ятати, що будь-яка ініціатива керівника повинна здійснюватися з погляду кінцевого результату. А кінцевий результат – це правильно організований і безаварійно проведений похід з повністю виконаними завданнями.

Причини, внаслідок яких можуть виникати аварійні ситуації в поході, наступні:

- недостатній досвід керівника;
- ослаблення контролю за проходженням медичного огляду учасниками;
- недостатній контроль за фізичною і технічною підготовленістю, психологічним станом учасників;
- включення до складу групи туристів, що не мають достатнього досвіду, зміна складу групи після затвердження маршрутно-кваліфікаційною комісією (МКК);

- недостатнє вивчення району походу і самого маршруту (кліматичних умов, сезонності, складних ділянок, під'їзних шляхів, відсутності необхідного картографічного матеріалу);

- послаблення контролю підбору спорядження і продуктів харчування.

Помилки, що допускаються керівником в керівництві групою на маршруті:

- вихід на маршрут в зміненому складі;
- включення в початкову частину маршруту складних ділянок, зміна маршруту у бік ускладнення за рахунок проходження окремих складних учасників шляху (перевалів, вершин в середньогір'ї, хребтів, водних перешкод і т.п.);
- невірні команди і дії керівника на складних ділянках шляху;
- відсутність чіткого керівництва діями туристів і вимогливості при проходженні складних ділянок шляху;
- неправильна розстановка сил при проходженні складної ділянки шляху;
- відсутність контролю при застосуванні страховки і самостраховки;
- відсутність контролю над орієнтуванням на маршруті;
- пізній вихід групи на маршрут;
- нерівномірний рух на маршруті, порушення графіка руху;
- невірний вибір місця привалу, ночівлі;
- відсутність дисципліни в групі, конфлікт з групою;
- недостатній відпочинок учасників, послаблення контролю стану і самопочуття учасників;
- недоліки в керівництві, пов'язані з грубістю, несправедливістю, неумілістю, недосвідченістю, нечесністю і черствістю.

Відбір учасників до стартового складу групи слід проводити, враховуючи туристський досвід, фізичну і технічну підготовленість,

психологічну сумісність, ділові якості і необхідні похідні навички. Це виключає попадання в групу в останній момент випадкових неперевіраних і непередбачених учасників. Такий колектив міцний і в складній обстановці буде діяти злагоджено і організовано, а отже, виключатися психологічні зриви і виникнення аварійних ситуацій з вини учасників.

При підборі туристської групи також необхідно пам'ятати, що мінімальна кількість майбутніх учасників може призвести до наступного. Якщо один з них з якоїсь причини не зможе йти в похід, то вся група знаходиться під зривом, не кажучи вже про те, що когось слід було б вивести з її складу. Такий підбір є невірним. Особливо часто подібне спостерігається у туристів школярів.

У той же час до складу групи спортивного походу I категорії складності і походу по рідному краю особливих вимог не пред'являється у зв'язку з тим, що у більшості школярів та студентів – туристів немає достатнього досвіду.

Після визначення кандидатів до складу групи між учасниками розподіляються обов'язки. Всі члени групи в рівній мірі повинні займатися підготовкою. Починати її слід з вибору району подорожі. При цьому рекомендується враховувати наступне: сезонність походу, зручні під'їзди шляху до початкового і кінцевого пунктів маршруту, категорію складності, наявність туристського досвіду, спеціального спорядження, картографічного матеріалу та фінансові витрати.

Потім приступають до детальної розробки маршруту. Район майбутньої подорожі вивчається по туристських звітах, географічній та туристській літературі і складається детальний план походу по днях. Після завершення розробки маршруту керівник доводить до кожного кандидата відомості про район подорожі і детальний план маршруту: початковий і кінцевий пункти, річки, населені пункти; про всі складнощі на маршруті, якими засобами здійснюватиметься техніка безпеки, про запасний варіант

на випадок, якщо необхідно буде швидко вийти з маршруту. Перед виходом на маршрут він повинен подбати про розмноження картографічного матеріалу з урахуванням для кожного учасника. На кожній картосхемі необхідно нанести нитку маршруту з вказівкою напрямку між окремими ділянками шляху, яскраво виражені орієнтири, азимути; дати рекомендації з проходження складних ділянок, дотримання правил техніки безпеки [4, 6].

Паралельно з розробкою маршруту туристи під керівництвом керівника або одного з учасників-лідерів проводять практичні навчально-тренувальні заняття, прийом контрольних нормативів із загальної фізичної і технічної підготовки, відпрацьовують і закріплюють необхідні похідні навички, прийоми техніки безпеки, взаємодії між учасниками. На тренувальних виходах перевіряється особисте, групове і спеціальне спорядження, яке планується взяти з собою в похід.

І, нарешті, керівник із заявочним документами виходить на розгляд і затвердження МКК. До цього часу має остаточно визначитися стартовий склад групи.

Література:

1. Дем'янчук О.Г. Зацікавленість дітей середнього шкільного віку видами туризму. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук. пр. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С 136-139.

2. Гриньова Т. І. Оцінка впливу занять туризмом на рівень здоров'я дітей 10-11 років / Т. І. Гриньова, К. В. Мулик // Здоровьесберегающие технологии, физическая реабилитация и рекреация в высших учебных заведениях // Сборник статей V международной научной конференции, 9-10 ноября 2012 года. – Харьков-Белгород-Красноярск-Москва.: ХГАФК, 2012. – С. 97-101.

3. Жирак Л.М. Туризм для дітей з окремими видами неповносправності / Л.М. Жирак, А. Подольські, Б.М. Мицкан // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: [зб. наук. пр.] / [ред. рада : В. П. Андрущенко (голова) та ін.]. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 189-192.

4. Константинов Ю.С. Некоторые подходы к школьной туристско-краеведческой деятельности / Ю.С. Константинов, В.М. Куликов // Внешкольник. – 2002. – №7. – С. 7-9.

5. Симочко Г. Значення краєзнавчо-туристичної діяльності в житті студентів / Г. Симочко, М. Лодзь, Н. Мацалак // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: [зб. наук. пр.] / [ред. рада : В. П. Андрущенко (голова) та ін.]. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 579-582.

6. Тимошенко Л.О. Туризм у формуванні здоров'я особистості як інтегрована медико-біологічна проблема / Л.О. Тимошенко, К.В. Лабарткава // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: [зб. наук. пр.] / [ред. рада : В. П. Андрущенко (голова) та ін.]. - К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 618 – 621.

References:

1. Dem'yanchuk O.G. Zatsikavlenist' ditey seredn'ogo shkil'nogo viku vidami turizmu. Naukoviy chasopis Natsional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova: zb. nauk. pr. – K.: NPU im. M. P. Dragomanova, 2011. – Vip. 13. – S 136-139.

2. Grin'ova TI, Mulik KV. Ocinka vplivu zaniat' turizmom na riven' zdorov'ia ditej 10-11 rokiv [Hiking influence on 10-11 years' old children's health]. Zdorov'esberegaiushchie tekhnologii, fizicheskaiia reabilitaciia i rekreaciia v vysshikh uchebnykh zavedeniakh, V mezhdunarodnaia nauchnaia konferenciia, 2012, 9-10 noiabria[Health-related technologies,

physical rehabilitation and recreation in higher educational establishments, V scientific conference, 2012, November 9-10]; Kharkov-Belgorod-Krasnoyarsk-Moscow: KSAPC; 2012 (in Ukrainian)

3. Konstantinov Yu.S. Nekotorye podkhody k shkol'noy turistko-kraevedcheskoy deyatel'nosti / Yu.S. Konstantinov, V.M. Kulikov // Vneshkol'nik. – 2002. – №7. – S. 7-9.

4. Simochko G. Znachennya kraeznavcho-turistichnoï diyal'nosti v zhitti studentiv / G. Simochko, M. Lodz', N. Matsalak // Naukoviy chasopis Natsional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova: [zb. nauk. pr.] / [red. rada : V. P. Andrushchenko (golova) ta in.]. – K.: NPU im. M. P. Dragomanova, 2011. – Vip. 13. – S. 579-582.

5. Timoshenko L.O. Turizm u formuvanni zdorov'ya osobistosti yak integrovana mediko-biologichna problema / L.O. Timoshenko, K.V. Labartkava // Naukoviy chasopis Natsional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova: [zb. nauk. pr.] / [red. rada : V. P. Andrushchenko (golova) ta in.]. – K.: NPU im. M. P. Dragomanova, 2011. – Vip. 13. – S. 618 – 621.

6. Zhirak L.M. Turizm dlya ditey z okremimi vidami nepovnospravnosti / L.M. Zhirak, A. Podol'ski, B.M. Mitskan // Naukoviy chasopis Natsional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova: [zb. nauk. pr.] / [red. rada : V. P. Andrushchenko (golova) ta in.]. – K.: NPU im. M. P. Dragomanova, 2011. – Vip. 13. – S. 189-192.